

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

для загальноосвітніх навчальних закладів
із навчанням українською мовою

1–4 класи

- ❖ Українська мова
- ❖ Літературне читання
- ❖ Російська мова
- ❖ Математика
- ❖ Сходинки до інформатики
- ❖ Природознавство
- ❖ Я у світі
- ❖ Музичне мистецтво
- ❖ Образотворче мистецтво
- ❖ Мистецтво
- ❖ Трудове навчання
- ❖ Основи здоров'я
- ❖ Фізична культура

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2012

ВСТУП

Навчальні програми є нормативним документом, розробленим на виконання Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20 квітня 2011 р.

Відповідно до мети початкової освіти з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб дітей молодшого шкільного віку, забезпечення наступності щодо дошкільного періоду дитинства здійснюється їхнє подальше навчання, виховання і особистий розвиток.

У навчальних програмах визначено зміст цього рівня освіти, який ґрунтується на загальнолюдських і національних цінностях та принципах науковості, доступності й перспективності, світського характеру освіти, полікультурності, взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку особистості дитини.

Навчальні програми побудовано на засадах особистісно зорієнтованої парадигми освіти, системного і компетентнісного підходів, що зумовлює відповідний відбір змісту і чітке визначення результативного складника його засвоєння.

Відповідно до вимог Державного стандарту структура змісту початкової освіти охоплює:

- 1) різні рівні *знання* про навколишній світ (факти, уявлення, описи, поняття, явища, події, закономірності); способи пізнавальної і практичної діяльності (правила, вказівки, алгоритми дій, плани); людину, природу, суспільство;
- 2) *способи* навчальної діяльності (уміння і навички);
- 3) *досвід* творчої діяльності;
- 4) *цінності*.

У навчальних програмах з кожного предмета визначено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, що враховують зміст і структуру предметних компетентностей (учень *розпізнає, знає, розуміє, застосовує, виявляє ставлення, оцінює* тощо).

Освітніми результатами цього етапу освіти є: повноцінні читацькі, мовленнєві, обчислювальні вміння і навички; узагальнені знання про реальний світ у його зв'язках і залежностях; розвинені сенсорні вміння, мислення, уява, пам'ять, особистісно ціннісне ставлення до праці, мистецтва, здоров'я; здатність до творчого самовираження; уміння виконувати творчі завдання.

Водночас із предметною підготовкою у процесі початкового навчання учні мають опанувати ключові компетентності, які передбачають їхній особистісний, соціальний та інтелектуальний розвиток.

Ключові компетентності (*вміння вчитися, інформаційно-комунікативна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, громадянська, соціальна*) формуються на міжпредметній основі. Вони є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетентностей, реалізують взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку учнів.

У початкових класах навчальна діяльність уперше стає об'єктом спеціального формування, тому ключова компетентність *уміння вчитися* набуває пріоритетно-

го значення. Ядром цієї компетентності у початкових класах є оволодіння молодшими школярами загальнонавчальними вміннями і навичками.

Загальнонавчальні уміння і навички

Успішність навчальної діяльності учнів великою мірою визначається рівнем оволодіння загальнонавчальними вміннями і навичками. До їх складу входять:

- ❖ **навчально-організаційні** (опанування школярами раціональних способів організації свого навчання);
- ❖ **загальномовленнєві** (формування умінь висловлюватись, працювати з текстовою інформацією);
- ❖ **загальнопізнавальні** (уміння спостерігати, розмірковувати, запам'ятовувати, відтворювати і застосовувати й перетворювати навчальний матеріал);
- ❖ **контрольно-оцінні** (засвоєння учнями способів перевірки та самоперевірки, оцінювання здобутих результатів).

Згадані види загальнонавчальних умінь і навичок функціонують у системі міжпредметних зв'язків і формуються безперервно протягом усього періоду початкового навчання відповідно до можливостей програмового матеріалу з різних предметів та обов'язкового врахування попереднього рівня оволодіння ним.

Пропонований зміст загальнонавчальних умінь і навичок та його розподіл по класах може уточнюватися вчителем залежно від умов і особливостей роботи з певним контингентом учнів.

У кожному наступному класі розвиваються вміння і навички, формування яких відбулося в попередньому.

1 КЛАС

Навчально-організаційні вміння і навички:

- ❖ добирати індивідуальне обладнання для проведення уроку, розкласти його в належному порядку;
- ❖ включатися в роботу відразу після вказівки вчителя; дотримуватись єдиних вимог до оформлення письмових завдань;
- ❖ практично розрізняти основні елементи навчальної книжки (обкладинка, корінець, сторінка), користуватись закладкою;
- ❖ дотримуватись правильної постави під час читання і письма;
- ❖ співпрацювати в парі.

Загальномовленнєві вміння і навички:

- ❖ говорити в помірному темпі, чітко, вільно, виразно, з відповідною силою голосу;
- ❖ зосереджено слухати вчителя, відповідати на запитання за відомою і вільною моделлю, зв'язно (трьома-чотирма реченнями) передавати почуте, побачене;
- ❖ запитувати про незрозуміле, невідоме тощо;
- ❖ з повагою звертатися до вчителя, учнів.

Загальнопізнавальні вміння:

- ❖ виділяти в предметах певні ознаки, розрізняти розмір, форму, колір, смак тощо;
- ❖ знаходити у двох об'єктів однакові, схожі і різні зовнішні ознаки;
- ❖ зіставляти групи предметів за однією істотною ознакою, помічати зміни в спостережуваних об'єктах за орієнтирами, вказаними вчителем;
- ❖ робити (з допомогою вчителя) висновок-узагальнення за результатами виконання навчального завдання;
- ❖ виконувати завдання за зразком і аналогією.

Контрольно-оцінні вміння:

- ❖ знаходити фактичну помилку під час зіставлення результатів власної роботи зі зразком і орієнтирами вчителя;
- ❖ оцінювати свою діяльність за орієнтирами, поданими вчителем (*правильно, красиво, що саме; якщо помилився, то в чому, що треба змінити, чого уникати в наступній роботі та ін.*).

2 КЛАС**Навчально-організаційні вміння і навички:**

- ❖ дотримуватися режиму розумової праці під час виконання домашніх завдань;
- ❖ самостійно добирати необхідне навчальне приладдя і підтримувати порядок на робочому місці;
- ❖ орієнтуватися в тривалості праці; виконувати роботу певної тривалості;
- ❖ додержуватись певної послідовності виконання роботи під керівництвом учителя (*з чого почну, що зроблю потім, чим закінчу*);
- ❖ користуватися підрядковими примітками і словником, дидактичним і роздавальним матеріалом, лінійкою і трикутником;
- ❖ своєчасно готуватися до уроку;
- ❖ переключатися з одного виду роботи на інший;
- ❖ дбайливо ставитися до своїх і чужих речей;
- ❖ співпрацювати у парі, групі.

Загальномовленнєві вміння і навички:

- ❖ зосереджено слухати вчителя й товаришів, говорити не поспішаючи, чітко, вільно в процесі діалогічного і монологічного мовлення;
- ❖ виділяти під час читання та слухання важливі за змістом слова; нове, незрозуміле;
- ❖ відтворювати послідовність подій і відображених у тексті дій, явищ, з допомогою вчителя ставити запитання до окремих речень, уривків;
- ❖ виконувати творчі завдання (доповнення, перетворення).

Загальнопізнавальні вміння:

- ❖ виділяти в предметах ознаки та якості, розрізняючи їх за значущістю (головні, постійно притаманні об'єкту, і другорядні, які за певних обставин можуть з'являтися, а за інших — зникати);
- ❖ встановлювати тотожність, схожість і відмінність між кількома предметами;
- ❖ визначати з допомогою вчителя найістотніші ознаки у виконуваній роботі;
- ❖ встановлювати логічну послідовність викладу подій;
- ❖ застосовувати деякі прийоми смислового заучування (встановлювати логічну і часову послідовність);
- ❖ виконувати логічне групування об'єктів (за родовими і видовими ознаками, вилучати «зайве» серед чотирьох-п'яти однорідних об'єктів);
- ❖ виконувати творчі завдання в контексті навчальних завдань і проектів.

Контрольно-оцінні вміння:

- ❖ перевіряти результати праці, своєї і товариша, за орієнтирами, даними вчителем (алгоритмічні приписи, словничок, зіставлення зі зразком тощо).

3 КЛАС

Навчально-організаційні вміння і навички:

- ❖ додержуватись встановленого порядку під час виконання самостійних завдань;
- ❖ під керівництвом учителя визначати мету роботи і план її виконання;
- ❖ виконуючи різні види завдань, орієнтуватися у тривалості часу;
- ❖ тримати в порядку своє робоче місце та навчальне приладдя;
- ❖ орієнтуватися в методичному апараті підручника (у змістовому навантаженні основних позначень);
- ❖ співпрацювати у парі, групі, колективі.

Загальнонавчальні вміння і навички:

- ❖ говорити в належному темпі, дотримуючись інтонавання;
- ❖ слухати читання, розповідь учителя або товаришів з елементами змістового сортування матеріалу, виділяти нові факти, розпізнавати невідоме;
- ❖ відповідати «своїми словами», ставити запитання до тексту, до пояснення вчителя, товаришам під час опитування, переказувати прочитане, зв'язно й послідовно описувати побачене, почуте;
- ❖ міркувати взаємопов'язаними судженнями (3–4).

Загальнопізнавальні вміння:

- ❖ виділяти в об'єктах зовнішні і внутрішні ознаки і якості, розрізняти серед них істотні та другорядні;
- ❖ порівнювати конкретні об'єкти за різними ознаками (абстрактні за орієнтирами, визначеними вчителем);
- ❖ робити висновок-узагальнення з допомогою вчителя;
- ❖ встановлювати послідовність подій та їх причинно-наслідкові зв'язки;
- ❖ встановлювати зв'язок між причиною і наслідком;
- ❖ моделювати за зразком і аналогією;
- ❖ добирати факти, які підтверджують висловлену думку або суперечать їй;
- ❖ висловлювати рефлексивні судження;
- ❖ виконувати навчальні творчі завдання (доповнення, розширення, зміна тексту, умов проектування тощо).

Контрольно-оцінні вміння і навички:

- ❖ користуватися способами перевірки, застосовуючи алгоритми й пам'ятки;
- ❖ контролювати послідовність виконання роботи, її проміжні та кінцеві результати;
- ❖ висловлювати оцінні судження щодо якості своєї роботи та інших завдань;
- ❖ здійснювати взаємоперевірку.

4 КЛАС

Навчально-організаційні вміння і навички:

- ❖ дотримуватись режиму навчальної діяльності, працювати швидко й зосереджено;
- ❖ планувати роботу на день, тиждень, користуватися довідковою літературою;
- ❖ орієнтуватися в методичному апараті підручників (розуміти значення всіх символів, кольорових, шрифтових позначень);
- ❖ розподіляти час для виконання роботи залежно від її мети; цінувати час — власний та інших людей;
- ❖ приступати до виконання самостійної роботи після обдумування її послідовності;
- ❖ співпрацювати у парі, групі, колективі.

Загальноомовленнєві вміння і навички:

- ❖ розповідати чітко, послідовно відповідно до мети висловлювання;
- ❖ міркувати взаємопов'язаними судженнями в ході монологічного повідомлення, відтворювати інформацію з елементами логічної обробки матеріалу (виділення головної думки, установлення зв'язку між відомим і новим матеріалом тощо);
- ❖ спілкуватися під час виконання групових і колективних навчальних завдань.

Загальнопізнавальні вміння:

- ❖ визначати головне, самостійно робити висновок з пояснення вчителя з тексту;
- ❖ користуватися порівнянням та аналогією як засобами встановлення нових ознак і якостей об'єкту;
- ❖ класифікувати і групувати вивчений матеріал, знаходити і пояснювати причинно-наслідкові зв'язки;
- ❖ доводити правильність певного судження та власної думки;
- ❖ моделювати і прогнозувати у контексті навчальних завдань;
- ❖ користуватися прийомами осмисленого запам'ятовування (план, зіставлення, опорні слова);
- ❖ висловлювати рефлексивні судження;
- ❖ виконувати навчальні творчі завдання (доповнити задачу, продовжити розповідь, відтворити початок розповіді, запропонувати новий спосіб розв'язування, проектування тощо).

Контрольно-оцінні вміння і навички:

- ❖ оцінювати якість своєї навчальної роботи;
- ❖ здійснювати взаємоперевірку;
- ❖ контролювати послідовність роботи за самостійно складеним планом;
- ❖ визначати, які судження завжди правильні, а які — тільки за певних умов чи завжди неправильні;
- ❖ знаходити і виправляти фактичні, логічні й стилістичні помилки;
- ❖ використовувати засвоєні способи перевірки орфограм, задач, різних навчальних дій;
- ❖ висловлювати оцінні судження.

О. Я. САВЧЕНКО, головний науковий співробітник
лабораторії початкової освіти Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук України,
доктор педагогічних наук, професор